

प्रात्यक्षिक विषय

१. चित्रकला (Drawing)

अ. क्र.	उपघटक	विषय
१.	सूक्ष्म रेखांकन	विविध झाडांची पाने, फुले
२.	सूक्ष्म रेखांकन	विविध वस्तूंचे रेखांकन
३.	निसर्गनिर्मित घटकांचे रेखांकन	सिमला मिरचीचे पेन्सिलच्या साहाय्याने रेखांकन करून एका टोनमध्ये पेन्सिल शेडिंग करा..
४.	निसर्गनिर्मित घटकांचे रेखांकन	पेन्सिलच्या साहाय्याने केळ्याचे सूक्ष्म रेखाटन करून पेन्सिलने छायाप्रकाश दाखवा.
५.	मानवनिर्मित घटकांचे रेखांकन	पेन्सिल व खोडरबर या वस्तूंचे रेखाटन करून छायाप्रकाश दाखवा.
६.	मानवनिर्मित घटकांचे रेखांकन	रेषांच्या कमी व अधिक उठावातून ग्लासचे काळ्या रंगाने रेखाटन करा.
७.	निसर्गनिर्मित व मानवनिर्मित घटकांचे रेखांकन	लिंबू आणि काडेपेटी यांचे काळ्या रंगाच्या साह्याने रेखाटन करा.
८.	निसर्गनिर्मित व मानवनिर्मित घटकांचे रेखांकन	झाडाचे पान व चेंडू यांचे काळ्या रंगाच्या साह्याने रेखाटन करा.
९.	प्लॅस्टरचे नमुने	नाक, कान व डोळे यांचे सूक्ष्म रेखांकन करा.
१०.	परस्पेक्टिव्ह	वन पॉईंट परस्पेक्टिव्हवर आधारित स्वाध्याय
११.	परस्पेक्टिव्ह	टू पॉईंट परस्पेक्टिव्हवर आधारित घरांचे रेखाटन (पेन्सिल/पेन/पेस्टल कलर/इंकपेन) कोणतेही एक माध्यम वापरा.
१२.	प्रसंगचित्रे	इनडोअर/ आऊटडोअर
१३.	वस्तू रेखाटन	विविध प्रकारच्या वस्तूंचे रेखाटन करा व रंगवा.
१४.	स्मरण चित्र	दैनंदिन जीवनातील प्रसंग/भारतीय सण/उत्सव
१५.	कल्पनाचित्र	स्वकल्पनेने एका विषयावर चित्र तयार करा.

१६.	रेखाटने	मानवाकृतींची व वस्तूंची रेखाटने करा.
१७.	रेखाटने	(प्रत्येक प्रात्यक्षिकात ५ ते १० रेखाटनांचा संच अपेक्षित आहे.)
१८.	स्थिर चित्र	मग, ग्लास, बकेट, फळ, ड्रेपरी (या वस्तूंची मांडणी करून सुलभीकरण पद्धतीने रंगवा.)
१९.	स्थिर चित्र	ब्रश, डिश, पोस्टर कलरची मांडणी करा. वस्तूंचा आकार, घाट यांच्या प्रमाणबद्धतेसह रेखाटन करा व छायाभेद, पोत यांचा वापर करून जलरंगात रंगवा.
२०.	स्थिर चित्र	प्लेट, डबा, चौकोनी ठोकळा किंवा बॉक्स व ड्रेपरी यांची मांडणी करा. वस्तूंचा आकार, घाट यांच्या प्रमाणबद्धतेसह रेखाटन करा व छायाभेद, पोत यांचा वापर करून रंगवा.
२१.	स्थिर चित्र	सुरई, कोणतेही फळ, प्लेट, ड्रेपरी यांची मांडणी करा. वस्तूंचा व फळाचा आकार, घाट यांच्या प्रमाणबद्धतेसह रेखाटन करा. छायाभेद व पोत यांचा वापर करून रंगवा.

टीप :-

- वर्षभरात २० प्रात्यक्षिक कार्ये आवश्यक.
- वरील प्रात्यक्षिक कार्यात सरावासाठी वेळेनुसार अधिक चित्रनिर्मितीही करता येईल. तसेच विषय व माध्यमांतही विविधता आणता येईल.
- प्रात्यक्षिक कार्यासाठी $\frac{1}{8}$ इंपेरियल (२८ x ३८ सेमी) आकाराचा ड्रॉईंग कागद वापरावा.

२. संकल्पचित्र व रंगकाम (Design and Colouring)

वर्षभरात संकल्पचित्र व रंगकाम या विषयाचे प्रात्यक्षिक कार्य पूर्ण करताना प्रामुख्याने पुढील घटकांचा अभ्यास करणे अपेक्षित आहे.

- रंगसंगती
- अलंकारीक संकल्प रचना
- भित्तीचित्रणावर आधारित संकल्प
- कल्पकतेवर आधारित संकल्प

अ. क्र.	बाह्याकार	घटक	रंगसंगती
(१) रंगसंगतीवर आधारित प्रात्यक्षिक कार्य			
१.	१५ × २० सेमी	नैसर्गिक घटक	विरोधी रंग - उच्च छटा
२.	१० सेमी त्रिज्येचे वर्तुळ	भौमितिक घटक	शीत रंग - निच्व छटा
३.	१८ × २२ सेमी	मानवनिर्मित घटक	विभक्त विरोधी रंगसंगती
४.	१० सेमी बाजूचा षटकोन	आपल्या नावातील अक्षरे	संबंधित रंगसंगती
५.	२० × २० सेमी	पक्ष्याचे अलंकारीक आकार	त्रिरंग संवाद
(२) अलंकारीक रचनाकृती (पारंपरिक संकल्प)			
६.	१५ × २० सेमी	टेबल टॉप	ऐच्छिक
७.	१८ × १८ सेमी	हातरूमाल	ऐच्छिक
८.	१७ × १७ सेमी	फरशी	ऐच्छिक
९.	उंची २४ × रुंदी १५ सेमी	टेबल लॅम्प	ऐच्छिक
१०.	१० सेमी त्रिज्येचे वर्तुळ	डिश	ऐच्छिक
(३) भित्तीचित्रणावर आधारित प्रात्यक्षिक कार्य			
११.	१२ सेमी त्रिज्येचे वर्तुळ	मंदिर	विषयानुसार
१२.	१५ × २२ सेमी	बालक मंदिर	विषयानुसार
१३.	१२ × २८ सेमी	उपहारगृह (हॉटेल)	विषयानुसार
१४.	१८ × १८ सेमी	नाट्यगृह	विषयानुसार
१५.	१२ × २० सेमी	चित्रकला वर्ग/महाविद्यालय	विषयानुसार
(४) कल्पनाशक्तीवर आधारित कार्य			
	भविष्यातील वाटचालीसाठी स्पर्धा परीक्षांच्या दृष्टिकोनातून विद्यार्थ्यांची कल्पनाशक्ती विकसित करण्याच्या हेतूने नावीन्यपूर्ण विषयांची निवड करणे.		

१६.	आपल्या कल्पकतेने पुढील २५ वर्षांनंतर विद्यार्थ्यांचे शालेय दप्तर कसे असेल हे रेखाटा व रंगवा.
१७.	पुढील ५० वर्षांनंतरची मोटरसायकल कशी असेल याचे आपल्या कल्पकतेने रेखाटन करा व रंगवा.
१८.	पुढील ३० वर्षांनंतर मुलांच्या किंवा मुलींच्या पोषाखाचे रेखाटन व रंगकाम करा.
१९.	कोणत्याही एका वाहनाचे चाक तुमच्या कल्पकतेने रेखाटून त्यावर नक्षीकाम व रंगकाम करा.
२०.	तुमच्या स्वप्नातील घराचे किंवा इमारतीचे रेखाटन व रंगकाम करा.

टीप :-

- (१) प्रात्यक्षिक कार्यासाठी $\frac{1}{2}$ इंपेरिअल (२८ x ३८ सेमी) आकाराचा ड्रॉईंग पेपर वापरावा.
- (२) प्रात्यक्षिक कार्यात रंगकामाचा चांगला परिणाम साधण्यासाठी जलरंग (पारदर्शक/अपारदर्शक), पेस्टल, क्रेऑन्स इत्यादी रंगमाध्यमांचा स्वतंत्र किंवा एकत्रितपणे वापर करावा.
- (३) सौंदर्यवृद्धीच्या दृष्टीने रंगकामात पोतनिर्मिती करावी.
- (४) वर्षभरात किमान १८ ते २० प्रात्यक्षिक कार्य वर्गकामात अपेक्षित आहेत. या संपूर्ण वार्षिक कामाला वर्षाअखेर २० पैकी गुण असतील.

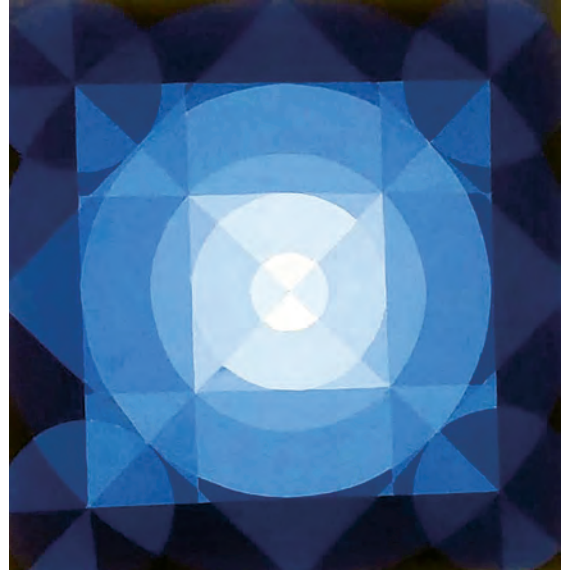

३. चित्रात्मक संकल्प (Pictorial Composition)

क्र.	घटक	उपघटक
१.	चित्रकलेचे मूळ घटक	<p>(१) रंग, रेषा, आकार, छायाभेद, पोत या घटकांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. आकार : १५ × २० सेमी माध्यम : इंक पेन, शाई</p> <p>(२) निसर्गनिर्मित आकार व भौमितिक आकारांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. आकार : २० × २० सेमी माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(३) मानवनिर्मित आकार व अलंकारिक आकारांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. आकार : १८ × २० सेमी माध्यम : जलरंग</p> <p>(४) अमूर्त आकार (केवलाकार) यांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. आकार : २० × २० सेमी माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(५) अमूर्त आकार किंवा भौमितिक आकारांचा वापर करून संकल्प तयार करणे व कोलाज तंत्राचा उपयोग करणे. आकार : १८ × १८ सेमी माध्यम : न्यूज पेपर, रंगीत पेपर</p>
२.	संकल्पाची मूलतत्त्वे	<p>(१) पुनरावृत्ती : नैसर्गिक घटकांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. आकार : १८ × १८ सेमी माध्यम : पोस्टर क्लर्स</p> <p>(२) उत्सर्जन : आकाश, सूर्य, पाणी, प्रकाश या घटकांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. आकार : २० × २० सेमी माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(३) तोल व लय : मानवाकृती, प्राणी आणि झाडे यांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. आकार : १७ × १७ सेमी माध्यम : मिक्स</p> <p>(४) बदल व प्रमाण : मानवनिर्मित व निसर्गनिर्मित घटकांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. रंगकामात विविध पोतांचा वापर करणे. आकार : २५ × २० सेमी माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(५) भौमितिक आकार व अलंकारिक आकारांचा वापर करून संकल्प तयार करणे. (संकल्पाची मूलतत्त्वे) आकार : २० × २० सेमी माध्यम : सुयोग्य</p>

३.	मुद्राचित्र	<p>(१) मुद्रा चित्र : दोरा तसेच पुढ्याचा वापर करून अमूर्त किंवा नैसर्गिक आकाराची संकल्प निर्मिती करणे. आकार : $\frac{1}{8}$ ड्रॉईंग पेपर माध्यम : शाई, जलरंग</p> <p>(२) मार्बलिंग (तरंग चित्र) : याचा उपयोग करून सृजनात्मक पद्धतीने संकल्प निर्मिती करणे. आकार : सुयोग्य माध्यम : वॉटरप्रूफ इंक, ऑईलपेंट</p> <p>(३) ठसे काम : निसर्गातील घटकांचा वापर करून, ठसे घेऊन त्यापासून संकल्प तयार करणे. आकार : $\frac{1}{8}$ ड्रॉईंग पेपर माध्यम : क्रेऑन्स, रंगीत पेन्सिल</p> <p>(४) ठसे काम : पुढ्याचे भौमितिक व अलंकारिक आकार कापून त्याचे ठसे घेऊन संकल्प तयार करणे. आकार : सुयोग्य माध्यम : काळा रंग/प्रिंटींग इंक</p> <p>(५) मुद्रा चित्र : काच किंवा प्लॅस्टिकसारख्या गुळगुळीत पृष्ठभागावर रंग टाकून त्याचे ठसे घेऊन संकल्प निर्मिती करणे. आकार : सुयोग्य माध्यम : काच/प्लॅस्टिक, जलरंग/पोस्टर कलर्स</p>
४.	लघुचित्रशैली, विविध रचनाशैली व म्यूरल	<p>(१) सर्जनशीलता, कल्पकता यावर आधारित विषयांवर रचनात्मक चित्र निर्मिती करणे. आकार : $\frac{1}{8}$ ड्रॉईंग पेपर माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(२) लघुचित्रशैलीचा अभ्यास करून अलंकारिक पद्धतीने मानवाकृती किंवा निसर्गनिर्मित घटकांचा वापर करून ऐतिहासिक अथवा पौराणिक विषयावर चित्रात्मक रचना तयार करणे. आकार : $\frac{1}{8}$ ड्रॉईंग पेपर माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(३) भारतीय कलाशैलीचा अभ्यास करून त्यापैकी आवडत्या शैलीत रचना तयार करणे. आकार : $\frac{1}{8}$ ड्रॉईंग पेपर माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(४) जनजागृती व समाजप्रबोधनात्मक विषयावर संकल्प तयार करणे. आकार : $\frac{1}{8}$ ड्रॉईंग पेपर माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(५) सामाजिक विषयावर चित्रात्मक रचना तयार करणे. आकार : $\frac{1}{8}$ ड्रॉईंग पेपर माध्यम : सुयोग्य</p> <p>(६) स्वप्न, कल्पनेतील विश्व, भविष्यातील युग यांसारख्या विषयांवर संकल्प रचना तयार करणे. आकार : $\frac{1}{8}$ ड्रॉईंग पेपर माध्यम : सुयोग्य</p>

संकल्पचित्र

संकल्पचित्र

रचनाचित्र संकल्प (Pictorial Composition)

रचनाचित्र संकल्प (Pictorial Composition)

रचनाचित्र संकल्प (Pictorial Composition)

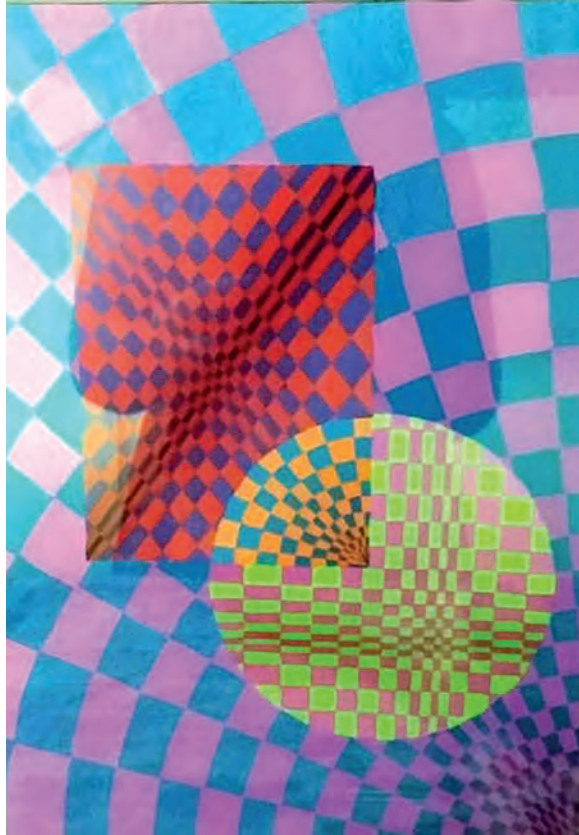
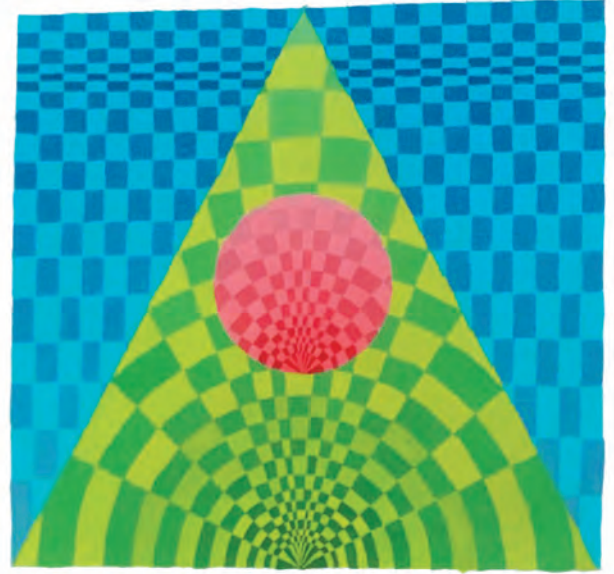
संकल्पचित्र (Gray Scale)

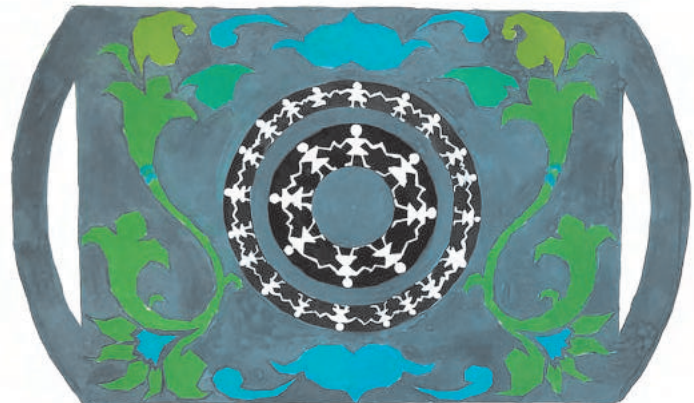
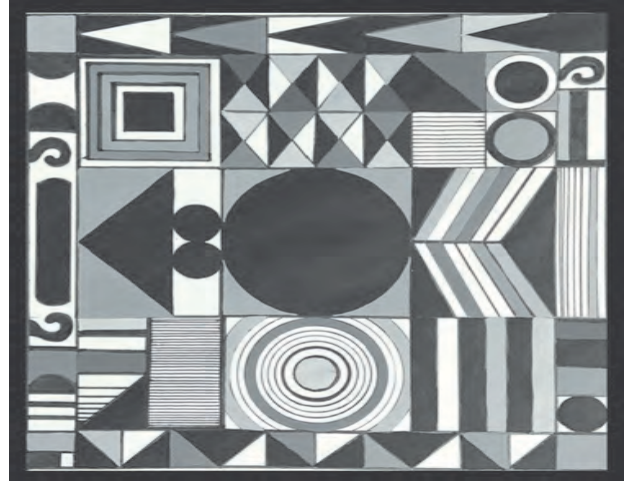
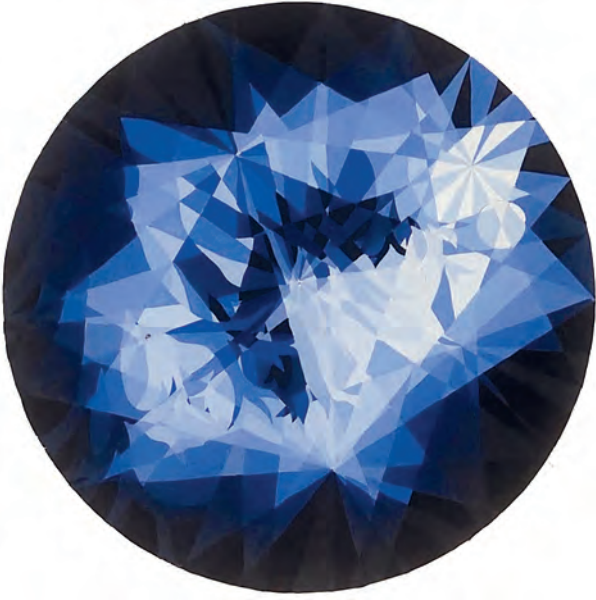
संकल्पचित्र

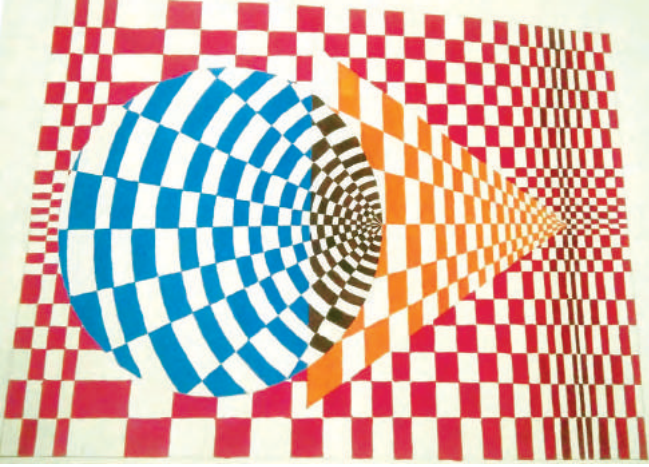
द्विमित संकल्प (दृष्टिभ्रम)

संकल्पचित्र

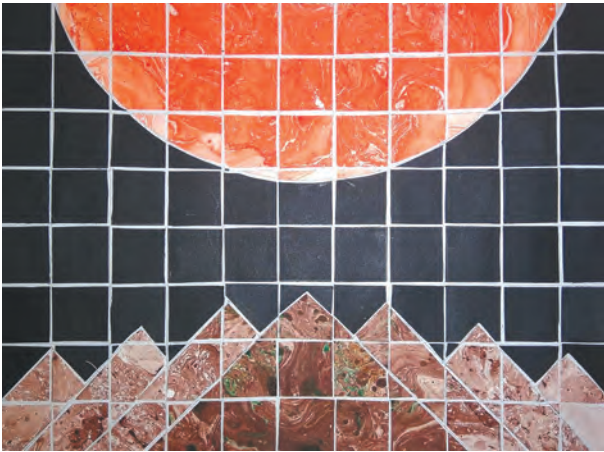
द्विमित संकल्प (दृष्टिभ्रम)

संकल्पचित्र

मार्बलिंग

द्विमित संकल्पचित्र (मुद्राचित्र)

स्मरणचित्र

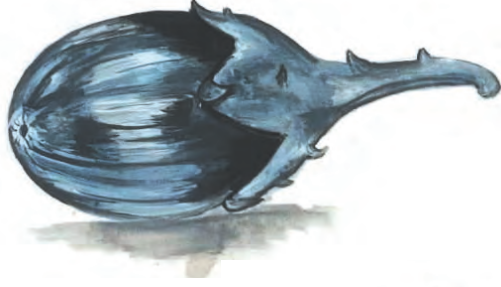
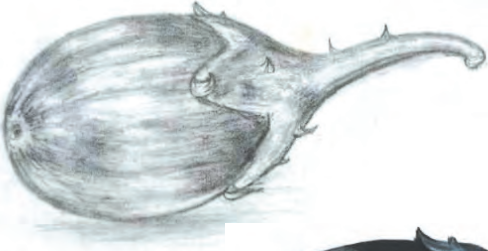
स्मरणचित्र

चित्रात्मक संकल्प

वस्तुचित्र

स्थिरचित्र

लघुचित्र

कला विषय विद्यार्थी चित्राकृती :

(१) बाराशिव हनुमान कनिष्ठ महाविद्यालय, बाराशिव ता. वसमत जि. हिंगोली. (२) इंदिराबाई ललवाणी न्यु कॉलेज जामनेर , ता. जामनेर, जि. जळगाव (३) एस. एम. आर. के. महिला महाविद्यालय, नाशिक. (४) नागनाथ वाणिज्य, विज्ञान व कला महाविद्यालय, औंढा (नागनाथ) जि. हिंगोली.